

Stilstaan bij sociale consequenties

FOTO: HAS DEN BOSCH

De buitenlandse excursie naar Honduras werd onderdeel van een veel groter project over duurzame ontwikkeling. Op de foto: onderweg in Honduras komt de bus van de HAS-studenten vast te zitten

Duurzaamheid krijgt langzamerhand vorm. De soms wat vage doelen van vroeger zijn omgezet in samenwerkingsverbanden (duurzaam hbo), visies (bijvoorbeeld bij de HAS Den Bosch) en projecten (zoals de uitwisseling met Honduras). “Een inspirerende ontwikkeling”, vindt Jeroen Naaijkens, voorzitter van het College van Bestuur van de HAS Den Bosch.

en ecologische

FOTO: PIETER BOETZKES

▲ **Jeroen Naaijens (CvB-voorzitter HAS Den Bosch): De hele agrisector zal zich in toenemende mate op duurzaamheid moeten richten.**

Duurzaamheid in het hoger onderwijs wordt langzamerhand concreet. Vijf jaar geleden is een netwerk voor duurzaam hoger onderwijs opgericht en dat heeft zijn effecten gehad. Duurzaamheid is in leerprogramma's geïntegreerd, er zijn projecten en er is sprake van informatieuitwisseling tussen onderwijsinstellingen.

Ook HAS Den Bosch heeft zich op 'duurzaamheid' gestort. Jeroen Naaijens, voorzitter van het College van Bestuur, is als secretaris actief in het netwerk: de stichting Duurzaam HBO. "We wilden een structuur creëren. Als bestuur willen we richting geven aan de betrokkenheid van instellingen bij duurzaamheid", vertelt hij. "Het gaat in dit proces om overtuigen. Het laat zich niet dwingen of afdwingen. Je kunt alleen hopen dat de instellingen ook geïnspireerd zullen raken."

Hij wordt ondersteund door studenten; helemaal in de lijn van de visie die hij en de HAS op duurzaamheid hebben ontwikkeld. In die visie gaat het erom dat studenten voortdurend de afweging maken: wat hebben mijn activiteiten voor consequenties voor mensen en voor de wereld? "Want als we zo doorgaan zoals in de VS, hebben we vier aardbollen nodig", denkt Peter van der Baan, adviseur bij HAS KennisTransfer.

"Voor mij persoonlijk is werken aan

duurzaamheid een nieuwe vorm van een maatschappelijk ideaal", zegt Naaijens. "Voor de HAS Den Bosch is het onvermijdelijk. Want of het nu gaat om voedselvoorziening of beheer van het landschap, als we ons geen rekenschap geven van de consequenties van ons handelen, stellen we de economische toekomst in de waagschaal. De hele agrisector zal zich in toenemende mate op duurzaamheid moeten richten."

Er is wat hem betreft nog een overweging. "Mijn persoonlijke mening", zegt hij. "Werken aan duurzame ontwikkeling kan een houvast geven die over generaties en landsgrenzen heengaat. Het is een positieve, inspirerende en stimulerende ontwikkeling die in contrast staat met heel veel actuele gebeurtenissen waar je niet vrolijk van wordt. Denk aan de vogelpest of de oorlog in Irak."

Pleasure

Van der Baan legt uit hoe de visie op duurzaamheid bij de HAS Den Bosch vorm heeft gekregen. De drie welbekende p's waartussen overwegingen plaatsvinden als het gaat om een argumentatie voor duurzaam leven (people, planet en profit) zijn er in het plaatje van de HAS vijf geworden. Ook pneuma en pleasure zijn van belang voor duurzaam hoger onder-

wijs. Word je geraakt door datgene waar je mee bezig bent en heb je er plezier in?

"De HAS vindt dat ze een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft," legt Van der Baan uit, "en ze wil dat ook meegeven aan toekomstige beleidsmakers." De visie waarop dat onderwijs is gebaseerd, kan worden samengevat in de vorm van drie driehoeken. In de eerste gaat het om de balans van de drie p's. In de tweede staan competenties op een hoekpunt. Die worden ingebracht in een onderwijsprogramma dat duurzaam en internationaal is. En in de derde driehoek staan de partijen genoemd: de student bovenaan, de school en opdrachtgevers zoals overheden, bedrijven en ngo's in de basis.

Naaijens noemt in lijn behalve de nadruk op projectonderwijs en integratie van disciplines ook een derde stap waarin duurzaamheid in het onderwijs vorm krijgt. Dat je als student naast de gevolgen op korte termijn ook de consequenties voor de lange termijn betreft. "Een open discussie over de samenhang tussen economische factoren en de sociale en ecologische aspecten," zegt hij.

Excursie

Het Honduras-project is een goed voorbeeld van HAS-onderwijs in deze →

Duurzaam hbo

Bij het HBO Handvest Duurzaamheid hebben zich nu een 160 opleidingen en dertig hogescholen aangesloten. Naast HAS Den Bosch, ook alle andere groene hogescholen. Opleidingen kunnen zich kwalificeren voor een keurmerk voor duurzaam hbo. Kernvragen zijn: wat is de bijdrage van de opleiding aan duurzame ontwikkeling en hoe maak je er goed onderwijs van? HAS Den Bosch en Hogeschool Inholland Delft hebben meerdere opleidingen met het keurmerk.

Hogescholen die dit keurmerk willen binnenhalen, moeten iedere twee jaar aantonen dat ze inspanningen plegen om duurzaamheid in het beleid, het onderwijs en in de bedrijfsvoering te integreren. Dan kun je denken aan aspecten van duurzame ontwikkeling in eindtermen van de opleidingen, in het opleidingsaanbod en in het nascholingsaanbod van de docenten. Maar ook aan actie(plannen) op het gebied van afvalpreventie, energiebesparing en mobiliteit.

Nascholing van docenten is van belang opdat zij duurzaamheid kunnen integreren in hun onderwijs. En in de beginfase van de opleiding van studenten moet er duidelijk en gestructureerd aandacht worden besteed aan de achtergronden van duurzame ontwikkeling. De relatie van duurzame ontwikkeling met het betreffende vakgebied moet worden gelegd. Van belang is verder dat mensen in staat zijn om over de randen van hun eigen vakgebied heen te kijken en de mogelijkheid hebben om in een multidisciplinair samengestelde groep aan de oplossing van een actueel duurzaamheidsprobleem te werken.

lijn. Studenten nemen initiatieven en doen het belangrijkste werk, duurzaamheid staat centraal en het is uitermate internationaal. Er is sprake van een opdrachtgever en bovendien wordt het projectonderwijs heel geschikt geacht voor verwerving van de nodige competenties.

Manon van Kasteren, vierdejaars milieutechnologie, is een van de studenten die een initiërende rol hebben gespeeld in dit project. Het begon met een docent die contacten had op de hogeschool Zamorano in Tegucigalpa, Honduras en de Universidad Rural in Guatemala-Stad. Zijn enthousiasme was voor vier studenten aanleiding om voor de jaarlijkse excursie deze bestemming te kiezen. Dan was wel wat meer geld nodig dan normaal; bijvoorbeeld voor verzekeringen, transport, inentingen en de reis zelf. Het project werd gekoppeld aan de plannen om het curriculum van milieutechnologie te verduurzamen en te internationaliseren. De buitenlandse excursie werd onderdeel van een veel groter project onder de naam: 'Werken en Leren voor Duurzame Ontwikkeling' (WLSO in Engelse vertaling). De vierdejaars kwamen met het idee om de studenten die mee wilden, te laten werken voor duurzaamheid, ieder 60 uur in de maanden voor de reis. Ze vormden de Werkgroep Duurzaamheid en Internationalisering en haalden opdrachten binnen van IVN, de Kleine Aarde, ETC

Nederland en de provincie Noord-Brabant.

Terwijl de initiatiefgroep zich bezighield met werven van projecten, gingen de medestudenten aan het werk. Bij de Kleine Aarde werd bijvoorbeeld een netwerk aangelegd en de zolder opgeruimd, vertelt Manon, en voor ETC Nederland werd meegewerkt aan een docentenhandleiding voor duurzaam groen onderwijs. "Een heel leerzame ervaring", vindt ze. Uiteindelijk zijn eind januari 25 studenten en drie docenten voor twee weken vertrokken. En met hun terugkomst is het niet afgelopen. Er zal verdere samenwerking komen bijvoorbeeld voor moduleontwikkeling, studentenuitwisseling en de start van een 'noord-zuid-dialogo'.

Potdicht

Er zijn nog andere projecten waarin de HAS duurzaamheid wil vormgeven. Van der Baan noemt een project dat wordt gestuurd vanuit de provincie ("Noord-Brabant heeft de ambitie de duurzaamste provincie te worden en wil daar het beroepsonderwijs nadrukkelijk bij betrekken"). Er wordt samengewerkt met Fontys Hogescholen en Helicon Opleidingen in het Kenniscentrum Duurzame Stad- en Streekontwikkeling, onder andere in een pilot onder de naam Duurzame Meierij.

Een derde project is het Sustainable Student Service and Skill Centre (SSSSC). Het gaat daarin eigenlijk om een verbreding van het WLSO-project. Zoals dat bij het WLSO-project het geval is, zouden ook hier studenten zelf richting geven en het werk doen. "Niet eenvoudig, want de opleidingsprogramma's zitten potdicht", vertelt Van der Baan. "Maar een creatieve docent heeft bedacht dat je bijvoorbeeld een half jaar in het SSSSC zou kunnen functioneren als alternatief voor de stage."

In dergelijke projecten krijgt duurzaamheid een speciale plaats, maar het is binnen het onderwijs van de HAS ook breder. "We werken wat duurzaamheid betreft eigenlijk op twee verschillende niveaus", vertelt Naaijens. "Er zijn studenten die gegrepen zijn door de visie van duurzame ontwikkeling. Zij zijn geïnspireerd en kunnen dat verder brengen. Met de andere groep praat je over het belang van deskundigheid en over zorgvuldigheid in bedrijfsvoering." ∞

Ton van den Born